

Posudek oponenta

Na magisterskou diplomovou práci

Kateřiny Svobodové

Vznik a vývoj zobrazení Buddhy a bódhisattvy v gandharském umění

Práce je vlastně už mimo obvyklý okruh klasické archeologie, ale ujal jsem se recenze vzhledem k mému působení na Srí Lance a zájmu o téma, kterému jsem se musil věnovat i nedávno ve sborníku k jubileu přítele Rolanda Silvy.

První část práce je věnována raně budhistickým památkám, jejich symbolice a stúpám. Achaimenovské vlivy jsou nesporné, jakkoli před Ašóku toho lze datovat jen velmi málo; na rozdíl od jiných bych je viděl i ve figurách býků na sloupech podobně jako u lvů; mluví pro to i hlavice. Malé stupy jsou dobře známy i z Ceylonu, jsou jich jakési nekropole. Drobné terakoty mají jistě helénistický vzor, to se zdají potvrzovat i první helénistické importy jiných drobných předmětů, zhruba v době Megasthena, i když více jich bylo až od poloviny 2. století př.Kr.

Gandharské umění je převážně budhistické, proto oprávněně diplomantka pojednává napřed o ikonografiích, pro diskusi o ní shromáždila velmi mnoho materiálu a teprve pak přistupuje k problematice diskuse o indické tradici vs. západní vlivy. Začíná mincemi, které jsou s nápisy a tedy datovatelné, a s obecnými náměty. Zde bych připomněl zejména drobné umění Seleukie nad Tigridem, kterému se dosud věnuje jen malá pozornost; pokračovalo tam v helénistické tradici i za Parthů. Taxila se sochami 2.-1. století je dobrým východiskem, i diskutované chrámy jinde ukazují, že inspirace byla brána často ze západu, ale nikoli výhradně.

Kušánské umění bezpochyby patří aspoň do značné míry do helénistické sféry, a palety jsou výbornou kategorií, kde jsou stopy helénistické inspirace zvláště výrazné. Datování od 2. před do 2. po Kr. lze jistě rámcově přijmout. Jen skythskou hypotézu bych nahradil sarmatskými vlivy; Skythové už tehdy žádnou větší roli nehráli (např. s. 121). Mithraistické kompozice patří už spíše do parthské doby.

Mathura ovšem nezůstala v přebírání stylových prvků ze západu pozadu, jak se nějaký čas zdálo, pozornosti si zaslouží i Amaravati na jihu poloostrova. Z 2. století po Kr. máme literární zprávy o Buddhových soškách, a někteří tam datují i velké sochy.

Vlivy z Palmyry a Hatry patří do 3. století po Kr., nemohou být starší, a zde jsme už na pevnější půdě. V té době se také poprvé vytváří aspoň do jisté míry kodifikovaná ikonografie samého Buddhy, i když zřejmě ještě přetrvávalo symbolické zobrazení stúpou a stopami šlapek; poslední mizí až o století později.

Typická archaistická redukována draperie soch Buddha a bodhisatvů 5.-6.století vychází ovšem až z pozdně antického sochařství 4. – 5. století, doby intenzivních obchodních styků mezi pozdně antickým východním Středomořím a východem, známým od autorů té doby a od importů, zejména skla a mincí; bohužel ani k literatuře o importech, ani k literárním zprávám o těchto stycích diplomantka nepřihlédla.

Práce má velmi rozsáhlou obrazovou část a velmi obsáhlý text, svědčící o péči autorky a jejím hlubokém zájmu o téma; většinou jde ovšem o shrnující přehledy diskuse názorů, neboť pevného co do chronologie je známo málo. Zevrubný přehled tématu je užitečným přínosem práce, svědčící o dlouhodobém úsilí a o znalosti velké části anglicky psané literatury (čestnou výjimkou je ruská Pugačenková), francouzské a německé publikace nejsou uváděny; ani české vznikající v tomto ústavu spolu s Petrem Charvátém.

Práce postrádá hlubší a širší vlastní hodnocení dosavadních názorů; autorčino osobní hodnocení památek a širší situace se omezují na marginální poznámky; snad mohla najít víc odvahy vyjádřit i vlastní názor, když už sebrala tolik památek v ilustrační části a prostudovala tolik literatury. Stylistická vyjádření většiny autorů jí citovaných nevynikají přílišnou citlivostí k chápání stylového datování a zasloužila by si zasvěcenější korekce, také v souvislosti s helénistickými a římskými importy na východě a s literárními zprávami o kontaktech.

Přes uvedené výhrady jde o velmi pilnou a zevrubnou práci, která si bezpochyby zaslouží, aby byla podkladem obhajoby.

V Praze dne 20. května 2012

Prof. PhDr. Jan Bouzek, DrSc.